

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТЕГІ СЕРТИФИКАТТАУ ЖҮЙЕСІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Серікқызы Т.

«Мемлекеттік аудит» БББ 2 курс студенті
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.,
Қазақстан Республикасы
E-mail: serikovatalsyn01@gmail.com

Ғылыми жетекшіі Жахметова А.К.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ.,
Қазақстан Республикасы

Мемлекеттік аудитор біліктілігін иеленуге үміткер адамдарды сертификаттау (бұдан әрі – сертификаттау) – білімін растау және Ұлттық комиссияда әңгімелесу арқылы кандидатқа тиісті деңгейдегі мемлекеттік аудитор біліктілігін беру рәсімі.

2017 жылдың 01 қаңтарынан бастап мемлекеттік аудитті жүзеге асыратын мемлекеттік әкімшілік қызметкерлердің біліктілігі міндетті түрде мемлекеттік аудитор сертификатымен расталуы тиіс деген заңды норма бекітілді.

Сертификаттау Мемлекеттік аудитор біліктілігін иеленуге үміткер адамдардың кәсіби, іскерлік қасиеттерінің, әлеуметтік мүмкіндіктерінің жан-жақты және объективті сипаттамасын алу мақсатында жүргізіледі. Сертификаттауды жүзеге асыру үшін сертификаттау жөніндегі Ұлттық комиссия құрылған. Аталған комиссияның жұмыс органы Қазақстан Республикасының Жоғарғы аудиторлық палатасы болып табылады, сонымен қатар Жоғарғы аудиторлық палатаның төрағасы Ұлттық комиссияның да төрағасы болып саналады.

Сертификаттау кезеңдерін кезектілікпен және табысты етудің нәтижелері бойынша Ұлттық комиссия кандидаттарға:

- жоғары санатты мемлекеттік аудитор;
- мемлекеттік аудитор;
- тиісті саладағы ішкі мемлекеттік аудитор біліктілігін иеленгені туралы сертификат береді.[1]

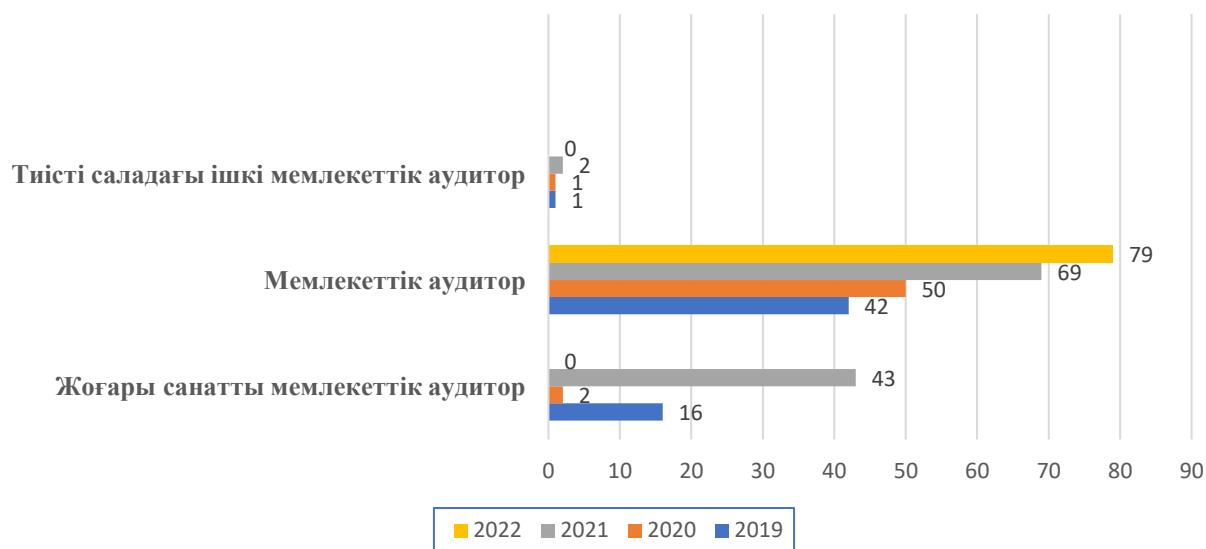
Ұлттық комиссия отырысының қорытындылары Ұлттық комиссия Төрағасы және хатшысы қол қоятын хаттамасымен рәсімделеді. Сертификаттаудың қорытындылары Ұлттық комиссия отырысының хаттамасына қол қойылған күннен бастап бес жұмыс күнінің ішінде Жоғарғы аудиторлық палатаның интернет-ресурсында жарияланады. Мәселен, мемлекеттік аудитор біліктілігін иелену кандидаттарының 2019-2022 жылдар аралығындағы сертификаттау қорытындылары 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1. Мемлекеттік аудитор біліктілігі сертификатын иеленген адамдар тізімі

№	Жылдар Сертификация	Жоғары санатты мемлекеттік аудитор	Мемлекеттік аудитор	Тиісті саладағы ішкі мемлекеттік аудитор
1	2019	16	42	1
2	2020	2	50	1
3	2021	43	69	2
4	2022	0	79	0
Барлығы		61	240	4

Ескерту:[2] Жоғарғы аудиторлық палатаның ресми сайтынан алынып автормен құрастырылған.

Жоғарғы аудиторлық палатаның ресми сайты ақпаратына сәйкес атап айтар болсақ, Мемлекеттік аудитор біліктілігін иеленуші кандидаттар санының соңғы төрт жылда, яғни 2019-2022 жылдар аралығында бірқалыпты қарқынды артып келе жатқанын байқауға болады (1-сурет).

Сурет 1. Мемлекеттік аудитор біліктілігі сертификаты бар адамдардың көрсеткіші

Сертификаттау жүйесі - мемлекеттік аудит саласының дамуына үлкен әсер етуші процесстердің бірі. Бірақ осы саланың өзінде шешілуі тиіс көптеген мәселелер жатыр. Қазіргі таңда мемлекеттік аудиторлардың біліктілікті арттыру жүйесі әлсіз екені анық. Оның бірнеше себептерін қарастыруға болады.

Біріншіден, Мемлекеттік аудиторларды сертификаттау жүйесі негізінен арнайы бекітілген пәндер бойынша тестілеу арқылы жүргізіледі, сонымен қатар тестілеуді жобалау мен ұйымдастыру бұрыннан бекітілген ұйым тарапынан жүзеге асырылады. Яғни бұрынғы тест ақпараттарына деген қол жетімділік үміткердің білімі мен қабілетінің дұрыс бағаланбауына әкеледі. Сондай-ақ, жалпы ақпараттар мен тест тапсырмаларының жаңашаланбауы әсерінен кандидаттардың бұрынғы мәліметтер бойынша сұрақтардың жауаптарын жаттап баруы әбден мүмкін. Сәйкесінше, үміткерлердің оқу процесінде білімдерін және біліктіліктерін арттыруға ынталары болмайды. Бұл жағдай жалпы критерийлерге сай емес адамдардың өзі сертификат иегері атануына жағдай жасап отыр.

Екіншіден, сертификаттау жүйесі, яғни мемлекеттік аудит мамандарының біліктілігін арттыру сертификатын иелену үлкен дайындықты, білімді жетілдіруді талап етеді. Осы мәселе тұрғысынан аудиторлардың білімін арттыруға көмектесетін қосымша курстар қарастырылмаған. Оның үстіне, мемлекеттік аудиторлардың өзін-өзі жетілдіруге ұмтылуы үшін ешқандай ынталандыру шаралары жасалынбайды. Сондай-ақ ол жалпы бағалау жүйесінде қарастырылмайды. Бағалаудың жеке аудиторлық қызметтің нәтижесі бойынша ғана емес, жеке тұлға ретінде өзін-өзі жетілдіру тұрғысынан да қарастырылғаны жөн.

Аталған мәселелерді шешу үшін келесідей ұсынымдар ұсына аламын. Мемлекеттік аудиторларды сертификаттау жүйесіне әр жыл сайын жаңартылып отыратын, сондай-ақ

арнайы білім мен біліктілікті бағалауға арналған адамның ойлау қабілетін іске қосатын әртүрлі деңгейлік тапсырмаларды құрастырушы қосымша ұйым бекіту. Сонымен қатар, мемлекеттік аудиторлардың өзін-өзі жетілдіруіне мүмкіндік беретін қосымша курстарды қалыптастыру қажет деп ойлаймын.

Мемлекеттік аудит саласында ел игілігі үшін қызмет етуге ынталы мамандар, яғни еліміздің орта буын өкілдері – жастар көп көңіл бөліп, дамуына үлес қосқаны жөн. Жастар арасында мемлекеттік аудит саласының алатын орны мен маңызын ескеру қажет. Осы орайда бірнеше әлеуметтік-экономикалық мәселе сұрақтары туындайды.

The image shows a screenshot of an anonymous questionnaire titled "Мемлекеттік аудит қызметкерлерін сертификаттау жүйесі бойынша сауалнама". It contains 10 questions with radio button options and a "Другие:" field for open-ended responses.

- 1. Мемлекеттік аудит мамандығы бойынша қай курста білім алып жатырсыз? (Options: 1, 2, 3, 4)
- 2. Мемлекеттік аудит мамандығы өзіңізге ұнайды ма? (Options: иә, иәне; жоқ; Другие:)
- 3. Болашақта өз салаңыз бойынша жұмыс жасаймын деп ойлайсыз ба? (Options: иә, иәне; жоқ; Другие:)
- 4. Қазіргі таңда мемлекеттік аудит саласы қаншалықты маңызды деп ойлайсыз? (Options: маңыздылығы төмен; орташа; жоғары; Дугие:)
- 5. Қазіргі таңда жастардың мемлекеттік аудит саласына деген қызығушылықтары қандай деп ойлайсыз? (Options: төмен; орташа; жоғары; Дугие:)
- 6. Мемлекеттік аудит мамандарын сертификаттау қаншалықты маңызды әрі қажетті деп ойлайсыз? (Options: өте маңызды; орташа; маңыздылығы төмен; Дугие:)
- 7. Мемлекеттік аудит саласының мамандарын сертификаттау жүйесіне қандай өзгертулер енгізу керек? (Options: өзгертулер енгізу қажеттілігі жоқ; Дугие:)
- 8. Елімізде негізден Тәуелсіздік салдағы ішкі мемлекеттік аудиторлар саны аз деп ойлайсыз? (Options: мамандардың жетспеушілігі; сертификациялау жүйесінің күрделілігі; Дугие:)
- 9. Елімізде негізден Жоғары санатты мемлекеттік аудиторлар саны аз деп ойлайсыз? (Options: мамандардың жетспеушілігінен; Дугие:)

Сурет 2. «Google Диск» қосымшасы арқылы құрастырылған анонимді сауалнама

Мәселе сұрақтарына жауап алу үшін жастар арасында, яғни мемлекеттік аудит саласы бойынша білім алушы студенттері арасында анонимді сауалнама жүргізілді (2-сурет). Сауалнамаға Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің «Мемлекеттік аудит» мамандығы бойынша 3, 4 курс студенттері бойынша жалпы 30 адам белсенді қатысты. Сауалнаманың қорытындысы пайыздық мөлшерлеме арқылы есептелініп 2-кестеде көрсетілген.[3]

Кесте 2. «Мемлекеттік аудит» білім алушыларының сауалнама бойынша жауаптарының көрсеткіштері

№	Сұрақтар	Жауаптар		
		Иә	Жоқ	Өз ойы
1.	Мемлекеттік аудит мамандығында білім алған өзіңізге ұнайды ма?	100%	-	-
2.	Болашақта өз салаңыз бойынша жұмыс жасаймын деп ойлайсыз ба?	83%	7%	10%
3	Мемлекеттік аудит бойынша бакалаврды аяқтағаннан кейін оқуды жалғастырып, біліктілік арттырамын деп жоспарлайсыз ба?	84%	11%	5%
4	Қазіргі таңда мемлекеттік аудит саласы маңыздылығы деңгейі қандай?	жоғары	орташа	төмен
		86,6%	13,3%	-

5	Жастардың мемлекеттік аудит саласына деген қызығушылықтары қандай деп ойлайсыз?	6,6%	76,7%	16,7%
6	Мемлекеттік аудит мамандарын сертификаттау қаншалықты маңызды әрі қажетті?	70%	30%	-
Ескерту: Автормен құрастырылған.				

Сауалнама нәтижелері жастардың мемлекеттік аудит саласын дамытуға ынталы екенін көрсетеді. Сонымен қатар, осы салада білікті маман болып, жастар арасында насихаттап, олардың қызығушылықтарын арттыруға және мемлекеттік аудит қызметкерлерін сертификаттау жүйесін біршама тиімділігі бойынша жақсартуға ниет білдірді.

Жоғарғы аудиторлық палатаның интернет-ресурстарында жарияланған ресми ақпараттарға сүйенсек, Тиісті саладағы ішкі мемлекеттік аудитор мен Жоғарғы санатты мемлекеттік аудиторлар санының салыстырмалы түрде аздығы байқалады. Сауалнамада осы мәселер де қарастырылды. Студенттердің пікірлері бойынша оған себеп – бұл мамандық ретінде енді дамып келе жатқан салыстырмалы түрде жас мамандық және осы мамандықтар жайлы ақпарат көздерінің аздығы, сонымен қатар қазіргі таңда халықаралық сертификат алу оңай емес, оған көп адам тәуекел ете алмайды. Осы мәселелерді шешу мақсатында Мемлекеттік аудит саласы мамандарын сертификаттау жүйесіне тиімді өзгертулер енгізу қажет. Мысалы, университет қабырғасында сертификацияның бір сатысын қосу немесе сертификациялау форматында халықаралық стандарттардан алынған өзгерістерді енгізу және т.б.

Тиісті саладағы ішкі мемлекеттік аудиторлар мен Жоғарғы санатты мемлекеттік аудиторлар санын арттыру мақсатындағы басты ұсынысым – иеленген біліктілік деңгейі бойынша белгілі бір мерзімге арналған шектеу қоюды енгізу. Ол әртүрлі мерзімді қамтуы мүмкін. Мысалы, аудитор Тиісті саладағы ішкі мемлекеттік аудитор сертификатын иеленген уақыттан бастап үш жыл жұмыс атқарғаннан кейін ғана міндетті түрде біліктілігін жоғарылатуы, яғни мемлекеттік аудитор сертификатын иеленуі тиіс. Осыған ұқсас, Мемлекеттік аудитор сертификатын иеленген уақыттын бастап бес немесе алты жылды бекіту. Нәтижесінде, сертификациялау жүйесінің жалпы көрсеткіштері салыстырмалы түрде теңеседі, мамандар жетіспеушілігінің жойылуына жағдай жасалады, білікті әрі тиімді қызметкерлер саны артады, яғни жалпы мемлекеттік аудит саласының дамуына жол ашылады.

Мемлекеттік аудитор мамандығы тәуелсіз мемлекеттік бақылау саласындағы болашағы зор мамандықтардың бірі болып табылады, оның бейіні қазіргі таңда мемлекеттік қаржылық бақылауды раформалау жолымен қалыптасып жатқан болашақ мемлекеттік аудит жүйесіне толықтай сай келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Мемлекеттік аудитор біліктілігін иеленуге үміткер адамдарды сертификаттау қағидаларын бекіту туралы» Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің 2015 жылғы 15 желтоқсандағы № 22-НҚ нормативтік қаулысы [Электрондық ресурс].

<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500012720>

2. «Қазақстан Республикасының Жоғарғы аудиторлық палатасы» сайты [Электрондық ресурс]. <https://www.gov.kz/memleket/entities/esep?lang=kk>

3. «Google Диск» қосымшасы арқылы құрастырылған анонимді сауалнама [Электрондық ресурс].

«KEGOC» АҚ ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ МІНДЕТТЕМЕЛЕРДІ АУДИТІ

Смадияр Т.Н.

“Мемлекеттік аудит” БББ 3 курс студенті
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Астана қ., Қазақстан Республикасы
E-mail: tsmadiyar@list.r
Ғылыми жетекшісі: Жахметова А.К.
"Мемлекеттік аудит" кафедрасының аға оқытушысы

«Электр желілерін басқару жөніндегі Қазақстан компаниясы» АҚ «KEGOC» (Электр желілерін басқару жөніндегі Қазақстан компаниясы) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1996 жылғы 28 қыркүйектегі № 1188 «Электр желілерін құрылымдық қайта құру жөніндегі кейбір шаралар туралы» қаулысына сәйкес құрылды. Қазақстан Республикасының энергетикалық жүйесін басқару. Менің зерттеу жұмысым «KEGOC» АҚ-ның ұзақ мерзімді міндеттемелерді шоғырланған капиталына сүйене отырып талдау жүргіземіз.

«KEGOC» акционерлік қоғамы («KEGOC» АҚ) («Электр желілерін басқару жөніндегі Қазақстандық компания») Қазақстан Республикасы Үкіметінің 14.07.1997 жылғы қаулысымен құрылды. Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасына сәйкес акционерлік қоғам жеке меншік нысандарына жатады. 2006 жылы акциялардың мемлекеттік пакеті (100%) «Самұрық» мемлекеттік активтерді басқару жөніндегі қазақстандық холдинг» АҚ акцияларының төлемі ретінде берілді. Қазіргі уақытта «KEGOC» АҚ акцияларының 100%-ы «Самұрық-Қазына» Ұлттық әл-ауқат қоры» АҚ-на тиесілі.

«KEGOC» АҚ қызметінің негізгі бағыты мемлекеттік энергетикалық компанияларды жетілдіру болып табылады. Бұған сонымен қатар «KEGOC» АҚ және мемлекетаралық ағындар арқылы 110 кВ-тан 1150 кВ-қа дейін электр қуатын беру, коммуналдық электр станцияларынан, аудандық электр желілерінен және ірі ілеспе қосалқы станциялардан электр энергиясын жеткізу кіреді.